

VINDUET

ved

ODD KVAAL PEDERSEN

Årets mest sensasjonelle «bok» i Vest-Tyskland i 1965 var på bare 44 sider og den ble utgitt på den evangeliske kirkens bladforlag i Hannover. Men det skjulte seg sterke menneskelige og politiske spenninger bak den omstendelige titelen i sort på seriøst gråtonet kartong: «Situasjonen for de fordrevne og det tyske folks forhold til sine østlige naboer».

Med andre ord: Det dreide seg om dypt følte tragedier for millioner av mennesker, men samtidig om hvorledes disse menneskelige ulykkene de senere etterkrigsår var blitt utnyttet av oppviglerske flyktningepolitikere og en oportunistisk partipolitikk.

Etterhvert var det da også blitt stadig vanskeligere å nærme seg de fordrevnes problem på en noenlunde fordomsfri måte. «Die Heimatsvertriebenen» og deres problem ble karakterisert som et politisk «tabu» og det holdt på å utvikle seg en dyp sjelelig krise i hele det tyske folk.

I denne situasjon så kirken det som sin plikt å tale like ut. Dens betenkning ga seg ikke ut for å lansere noen patentløsning. Riktignok berørte den en rekke folkerettslige problemer, men dens egentlige hensikt var å trekke det omtalte spørsmål bort fra en ensidig nasjonal-politisk betraktning for i stedet å se det under en medmenneskelig og kristen synsvinkel. Betenkningen ble med rette kalt «et stykke politisk diakoni», et forsøk på å øve «sjelesorg for hele folket».

Muligens kunne skriftets anbefaling uttrykkes i en setning: Det tyske problem kan og skal løses, ikke utenfra, men innenfra — ved en sinnets omstilling. Dette lyder jo ikke særlig oppsiktsvekkende. Men med sin klare tale førte kirkens betenkning til en virkelig utluftning i tysk politisk liv.

Et lignende motiv og en lignende forhåpning lå bak den konsultasjon som nylig ble avviklet på Umpumulo i Syd-Afrika. Konsultasjonen som ble støttet av den forholdsvis nylig etablerte «Federasjon av evangelisk lutherske kirker i det sydlige Afrika» (FELCSA) hadde som tema Martin Luthers lære om «de to regimenter» — dens implikasjoner og konsekvenser for kirkens vitnesbyrd i det rase- og konfesjonssplittede Syd-Afrika. Initiativtager var den norske misjonsprest, rektor ved presteskolen på Umpumulo, Gunnar Liserud og blant foredragsholderne var professor dr. Leiv Aalen fra Menighetsfakultetet i Oslo.

I det sydlige Afrika er som kjent kirke-stat-problematikken følbart aktuell. De senere syd-afrikanske regjeringer har jo flittig forsøkt å finne bibelsk støtte

for sin raseskillepolitikk, og de lutherske kirker i landet har ikke hatt noen felles opptreden overfor de forskjellige apartheid-forordninger. En sterkt medvirkende årsak til den lutherske splittelse er ulike oppfattelser av Luthers lære om «de to regimenter».

Kirke og politikk i Syd Afrika

Resultatet av konsultasjonen på Umpumulo ble at de hvite og ikke-hvite prester som deltok, avviste regjeringens politikk som går ut på å gjennomføre vertikalt raseskille ved opprettelse av de såkalte «bantustans» eller «bantuhomelands». Konsultasjonens deltagere understreket også meget sterkt at syd-afrikanske talsmenn for rasemessig adskillelse i henhold til apartheid-ideologien ikke kan finne noen støtte i Den hellige skrift for sine synspunkter og programmer.

Konsultasjonen slo fast at Syd Afrika for tiden gjennomlever en tid med raske sosiale forandringer, kjennetegnet av ord som industrialisering, urbanisering og proletarisering. Alt dette virker i praksis integrerende, og som mottrekk søker den hvite minoritetsregjeringen å innføre en raseskillepolitikk som har som mål strikt adskille «stater» eller samfunn for de forskjellige etniske grupper innen republikken: afrikanere, asiater, halv-hvite og hvite.

Denne politikken som i den syd-afrikanske sammenheng blir presentert som den eneste mulige løsning på raseproblemene i republikken, er imidlertid en kilde til økende bekymring for den ikke-hvite befolkningsgruppen. Og dennes prøvelser blir i stigende grad en samvittighetsbyrde for de hvite kristne.

Hva skal så kirken si og gjøre i denne situasjon?

Den lutherske lære om «de to regimenter» som skiller skarpt mellom statens og kirkens mandat, har gitt de lutherske kirker frihet til å forkynde evangeliet og sikret evangeliets frie løp, ble det understreket under Umpumulo-konsultasjonen. Men samtidig var man klar over at denne lære ofte var blitt misforstått og mistolket dithen at kirken ikke skulle ha ansvar for statens anliggender.

Etter å ha gjort læren om «de to regimenter» til gjenstand for et grundig, historisk og bibelsk studium, kom man imidlertid på Umpumulo til den konklusjon at kirken er forpliktet til å vise omsorg for hva som foregår i stat og samfunn. Kirken skal også protestere overfor de «verdslige» myndigheter når åpenbar urettferdighet blir begått. Kirken har også i henhold til skapelsesordningen fått oppgaver og fullmakter i de mellommenneskelige sammenhenger.

På basis av disse teologiske prinsipper diskuterte man på Umpumulo apartheid- eller separate development-politikken. Som beveggrunn for denne anføres på den ene side økonomiske hensyn, på den annen ønsket om at de forskjellige rasegrupper skal holde fast ved sin identitet, sitt språk, sin kultur, sine sosiale ordninger og sine tradisjoner. Umpumulo-konsultasjonen erkjente både frykten hos de hvite for å drukne i den «sorte flodbølgen» og den rimelige forventning hos de ikke-hvite om å kunne få gjøre sitt syn og sine meninger politisk gjeldende.

Førøvrig gjorde man den observasjon som mange før har gjort, nemlig at

opprettelsen av de såkalte «bantustans» vil medføre uoverskuelige praktiske vanskeligheter. I disse halvt uavhengige «statene» innenfor republikkens grenser sies det at de etniske grupper skal utvikle seg etter egne linjer. Folkene skal leve adskilt, men med gjensidig respekt for hverandres egenart.

Hvis imidlertid disse «statene» skal bli etablert på rett og rettferdig vis, vil det kreve slike offer av den hvite befolkning at man — hvis man vil være realist — ikke kan forvente slike offer i form av overgivelse av land, kapital, industri etc. I praksis vil derfor disse nye bantustans ikke bli i stand til å løse de mest påtrengende problemer: mangelen på skikket dyrkningsland, overbefolkning, arbeidsledighet og ineffektivt jordbruk.

Republikkens økonomi, ble det sagt, må sees som et hele. De ikke-hvite er avhengige av de hvite, likesom de hvite er avhengige av de ikke-hvite.

Konsultasjonen så det også som overveiende sannsynlig at det også etter en eventuell etablering av «bantustans», ville bli etterlatt millioner av ikke-hvite i «hvite områder». Disse menneskene vil da forbli uten noen som helst politiske rettigheter.

Dessuten henledet konsultasjonen oppmerksomheten mot det faktum at de mennesker som vil bli berørt av raseskillepolitikken, ikke på forhånd er blitt rådspurt. Man fant det også åpenbart at apartheid-politikken begrenser de alment erkjente menneskelige rettigheter: retten til arbeid, retten til å kjøpe og eie land, retten til full og fri utdannelse, retten til talefrihet og full deltagelse i det politiske og sosiale liv.

I denne situasjon, ble det understreket, er det beklagelig at lutheranerne i Syd Afrika ikke er i stand til å tale med en stemme. Konsultasjonen sa seg lei for den kirkelige splittelse og den uttrykte ønsket om enhet — først innenfor de lutherske menigheter, dernest innenfor en større ekumenisk sammenheng.

Deltagerne i konsultasjonen appellerte videre til prester og menigheter innen Federasjonen av evangelisk lutherske kirker i det sydlige Afrika om at man tar de nødvendige skritt i retning av større enhet.

Kirken og verden

Kirkens forhold til samtid og samfunn ble som kjent gjort til gjenstand for en bred og inngående drøftelse under den konferanse som Kirkenes Verdensråd arrangerte i Genève i fjor sommer. I sin omtale av denne konferansen (NOTM, s. 237, 1966) viser Jan Helge Jansen hvorledes drøftelsene er en fortsettelse av tidligere drøftelser. Men neppe noengang tidligere har et kirkelig forum så uredde latt seg konfrontere med utfordringene og problemene.

Kritikken har da heller ikke uteblitt. Ett eksempel fra konservativt hold kan man hente fra Farmand (18. mars). Artikkelen, som er skrevet av Alice Widener, bærer overskriften «Revolusjonens evangelium» og er tidligere offentliggjort i tidsskriftene «U.S.A.» og «Barrons».

Innledningsvis møter man den tradisjonelle innvending om at Kirkenes Ver-

densråd ikke er tilstrekkelig kritisk overfor utviklingen i Øst Europa, og et av forfatterens hovedanliggender er tydeligvis å gi inntrykk av at den ekumeniske bevegelse er infiltrert av sosialister og kommunister.

Om den økonomiske rapportens forskjellige forslag heter det at de «til forveksling ligner den gamle marxistiske plan om én sosialistisk verden, den plan som i sin tid ble fremlagt for FN i Havana-charteret av 1947, men som ble blankt avvist av Kongressen og president Truman, den samme plan som senere ble forelagt for FN i 1951 under navn av «SUNFED» (Special United Nations Fund for Economic Development), men igjen avvist av forsamlingen. Enhver som kjenner Havana-charteret og Gunnar Myrdal's «An international Economy» vil se likheten mellom dem og Kirkenes Verdensråds rapport om den økonomiske utvikling», heter det i Alice Widener's artikkel.

Hun fortsetter med å hevde at slavearbeid, masseforflytninger og annen elendighet må bli følgen, dersom samfunnet vil følge de anvisninger som kom frem under drøftelsene på Genève-konferansen.

For en enkel betrakter er det vanskelig å ha noen formening om de anbefalinger og konklusjoner man kom frem til under konferansen om kirke og samfunn i fjor sommer. For saklighets skyld bør det imidlertid tilføyes at Kirkenes Verdensråd også omfattes med vedvarende mistanke og uvilje i kommunistiske land. Og hvordan man enn stiller seg til de aktuelle forslag, må det sies å være en stor vinning at det er den kristne kirke som i dag tar opp disse brennende problemer og tvinger verden til å betrakte dem med stort alvor.

Kirken og verdensfreden

En annen, ofte omdiskutert, aktivitet er kirkenes felles bestrebelse for å opprettholde fred i verden. Disse ivaretas av Kommissjonen for internasjonale saker (Commission on International Affairs), og sekretæren, Alan Booth, har nylig i en bok med titelen «Not only peace» (SCM, London 1967) tatt opp til drøftelse hele det problemkompleks som har med kirke og fredssak å gjøre.

Om krigsstrategien i vår moderne verden skriver den franske generalen André Beaufre at dens oppgave kan sammenlignes med en kirurgs som må operere en syk som hele tiden vokser i rask takt. Kirurgen er usikker på den sykes eksakte anatomi, og operasjonen utføres på et operasjonsbord som stadig er i bevegelse.

«Freds-strategien» er sikkert ikke enklere, ihvertfall gir ikke Alan Booth inntrykk av det. Og han har mer enn noen annen erfart at det ikke er lett å skulle søke å applisere den kristne tro og tanke på raskt skiftende situasjoner i vår urolige verden. Han må også innrømme at mange av de uttalelser som er kommet, både fra protestantisk og romersk-katolsk hold, i krig-fred-spørsmålet ofte virker «sentimentalt utopiske».

Alan Booth mener det er en vesentlig oppgave for den kristne kirke å tilby «helbredelsens tjeneste» overfor en verden som virker syk, men forutsetningen for å kunne utføre denne tjeneste er eksakt viten om «den sykes anatomi». Hvis kir-

ken skal ta opp den oppgave den er betrodd, må den opptre som realisten overfor den internasjonale politikk. At denne realisme er mer bibelsk berettiget enn den såre vanlige «sentimentale utopisme» som kirken ofte henfaller til, bekrefte ved en rekke vel valgte eksempler både fra Det gamle og Det nye testamente.

Misjonspioner og sosial reformator

At denne kirkens omsorg for samtid og samfunn ikke er noe nymotens påfunn, kunne bevises med mange eksempler fra kirke- og misjonshistorien. Man kan diskutere motiver og resultater — ikke alle forsøk på å øve innflytelse fra kirkens side falt like heldig ut.

Dette år er vi blitt konfrontert med en av norsk misjons mest særegne skikkelser, Lars O. Skrefsrud som misjonær og som sosial reformator blant santalene i Santal Parganas.

Hans bevegde liv — fra ulykkelig ungdomskriminell til nasjonal og internasjonal berømmelse — har gitt stoff til adskillige bøker, artikler og dikt. Tenk bare på Bjørnsons begeistrede: «Jeg ærer deg fordi du blev forkastet, men haver seier havt . . .»

Misjonsprest dr. theol. Olav Hodnes avhandling, «L. O. Skrefsrud Missionary and Social Reformer among the Santals of Santal Parganas» (Egede Instituttet 1966), er en solid underbygget fremstilling av Skrefsruds virke mellom 1867 og 1881. Dr. Hodne «avmytologiserer» Skrefsrud-skikkelsen, men egentlig blir ikke Skrefsrud mindre for det.

La det i denne sammenheng bare være nevnt at Skrefsrud så den nære sammenheng mellom kristen forkynnelse og aktiv kristen omsorg i hverdagen. Han kom selv fra småkårs miljø og gikk til et småkårsfolk. Og han hadde selv erfart virkningene av en kirke som var kommet sørgelig på avstand fra det folk den skulle tjene.

Ikke alt det Skrefsrud foretok seg — enten det var som kirkeorganisasjon, skolemann, finansmann eller te-produsent — var like vellykket. Enkelte av tiltakene var diskutabile. Men hva man enn sier kommer man ikke forbi at han var pioner — både som misjonær og som sosial reformator.

Under doktordisputasen, som fant sted i Universitetets gamle festsal 6. januar, hadde begge opponentene, professorene dr. O. G. Myklebust og dr. Einar Molland, meget anerkjennende å si om dr. Olav Hodnes arbeid.

Avhandlingen, som er på 362 sider, er den niende i rekken av avhandlinger utgitt av Egede Instituttet.

En høvding er gått bort

Fredag 21. juli 1967 ble John Albert Luthuli påkjørt av toget på sitt hjemsted i Natal, Sør-Afrika. Dødelig kvestet ble han brakt til sykehuset, hvor han døde noen timer senere.

I motsetning til boer-nasjonalistenes forslag, som er et resultat av tradisjonelt bestemt isolasjon, søkte Luthuli i sitt program å forene det beste i hva tre kontinenter hadde frembrakt:

Hos hinduen Mahatma Gandhi hadde han lært å kjenne den østlige vismanns verdige kampform, i sin dype kristentro fant han inspirasjon og styrke til vedvarende å kjempe for at de rettigheter og den frihet som var blitt formulert og kjempet frem i vestlige demokratier, skulle gjøres gjeldende for alle — overalt; også for det overveldende proletariat av afrikanere i det hvitt dominerte Sør-Afrika.

«Vi hater ikke de hvite, men deres system. Vi ønsker ikke å kaste de hvite på sjøen, vi ønsker samarbeid.»

I en uttalelse like etter hans død karakteriserte den romersk-katolske erkebiskop Dennis Hurlley ham slik:

«Vi vil minnes ham som et symbol på storhet, frembrakt av den afrikanske personlighet og den kristne tro. Hans afrikanisme og kristentro utfylte hverandre og sammen skapte de hos ham den varme, den sjarm og den åpenbare glede som preget hans personlighet.»

Vakrere eller riktigere kan det neppe sies.

Nytt fra Egede Instituttet

Representantskapsmøte i Egede Instituttet ble holdt 29. mai i Instituttets lokaler, Theresesgt. 51 b. Oslo. Møtet ble ledet av formannen, biskop dr. Johannes Smemo. Årsmelding, regnskap for 1966 og budsjettforslag for 1968 ble fremlagt og godkjent.

Generalsekretær Per Kjøberg ble gjenvalgt som styremedlem og til varamann ble disse valgt: oversøster Edith Lockert, journalist Harald Stene Dehlin og misjonsprest Ingolf Hodne.

Samme dag ble det også holdt ordinær generalforsamling. Arbeidsmelding og regnskapsoversikt for treårsperioden 1964—1966 ble fremlagt og godkjent.

Som formann i representantskapet ble gjenvalgt biskop dr. Johannes Smemo og som medlemmer ble disse valgt: Res.kap. Sigurd Lunde, pastor H. Chr. Mamen, generalsekretær Johs Skauge, professor dr. John Nome, lektor Håkon Flottorp, h.r.advokat Ragnar Horn, direktør Gunnar Spilling, res.kap. Sverre Henning Smebye, sokneprest Henrik Hauge og pastor Aasmund Dale, med professor Einar Molland, res.kap. dr. Erling Danbolt, res.kap. dr. Jørgen Ruud og res.kap. C. Tidemann Strand som varamenn.